

УДК 75.056:004.9](477):355.48(470):(477)»2014/2023»

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2023.2.6>**Дубрівна Антоніна Петрівна,**

кандидатка мистецтвознавства,

завідувачка кафедри цифрового мистецтва

Київського національного університету технологій та дизайну

ORCID ID: 0000-0001-8012-6946

Web of Science ResearcherID: AAG-8843-2019

dubrivna.ap@knutd.edu.ua

Єрмак Інга Олександрівна,

доцентка кафедри цифрового мистецтва

Київського національного університету технологій та дизайну

ORCID ID: 0000-0003-0520-9703

yermak.io@knutd.edu.ua

ЦИФРОВА ІЛЮСТРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Мета роботи – дослідити специфіку і чинники розвитку цифрової ілюстрації під час повномасштабного російського вторгнення на територію України, її концептуальні особливості та стилістичні прийоми в системі побудови художнього образу. Методологія дослідження базується на системно-аналітичному, компаративному, образно-стилістичному, композиційно-конструктивному методах, що дозволило комплексно дослідити зазначену проблему і дійти обґрунтованих висновків. Наукова новизна характеризується тим, що вперше розглядається процес розвитку цифрової ілюстрації періоду повномасштабного російського вторгнення на територію України, зокрема, визначається її роль як ефективного інструмента впливу на суспільство, яке чинить супротив і потерпає від воєнної агресії. На прикладі цифрових праць українських ілюстраторів окреслюються концептуальні спрямування і стилістичні особливості. Дослідження аспектів розвитку цифрової ілюстрації під час повномасштабного російського вторгнення на територію України виявило її концептуальні особливості, що полягають у наявності певних тематичних векторів за якими митці реалізують свої творчі праці, а саме: хроніки війни; образотворче переосмислення воєнних подій; ушлявлення героїв і героїчних вчинків; глузування над ворогом, іронічність. Для реалізації авторських концепцій ілюстратори найчастіше використовують такі стилістичні прийоми, як узагальнення форми і обмеження кольорової палітри, стилістику коміксів і анімації, фотореалізм, імітацію художніх традиційні техніки і поєднання реальних об'єктів з уявними. Цифрова ілюстрація під час російсько-української війни демонструє великий потенціал в системі побудови художніх образів за рахунок особливих стилістичних прийомів і технічних можливостей.

Ключові слова: українська ілюстрація, цифрове мистецтво, інформаційні технології, графічне мистецтво, авторська концепція, образотворчість, художній образ, візуальних наратив.

Dubrivna Antonina, Yermak Inga. DIGITAL ILLUSTRATION IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The purpose of the work is to investigate the specifics and factors of the development of digital illustration during the full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine and the conceptual features and stylistic techniques in the system of creating an artistic image. The research methodology is based on system-analytical, comparative, figurative-stylistic, compositional-constructive methods. This made it possible to comprehensively investigate the specified problem and reach reasonable conclusions. The scientific novelty is characterized by the fact that for the first time the processes of development of digital illustration of the period of the full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine are examined. The role of digital illustration as an effective tool of influence on the society that resists and suffers from military aggression is defined. Using the example of digital works of Ukrainian illustrators, conceptual directions and stylistic features are outlined. The study of the peculiarities of the development of digital illustration during the full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine revealed its conceptual features, which consist in the presence of certain thematic vectors according to which artists implement their creative works, namely: war chronicles; rethinking certain events; glorification of heroes and heroic deeds; satire and irony. To implement author's concepts, illustrators most often use such stylistic techniques as the simplification of forms and

color palette, the style of comics and animation, photorealism, imitation of traditional artistic techniques and the combination of real objects with imaginary ones. Digital illustration during the Russian-Ukrainian war demonstrates great potential in the system of building artistic images due to special stylistic techniques and technical capabilities.

Key words: *Ukrainian illustration, digital art, information technology, graphic art, author's concept, visual arts, artistic image, visual narratives.*

Вступ. Ілюстрація як особлива форма графічного мистецтва пройшла в Україні довгий еволюційний шлях, віддзеркалюючи складний історичний, соціальний, культурний розвиток її народу і державотворення. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну назавжди змінило мистецький простір і стало великим викликом українським митцям. В контексті нової соціально-політичної реальності ілюстрація слугує дієвим інформаційним механізмом конструювання образу війни і специфічною візуальною мовою для трансляції важливих повідомлень, думок і закликів. Ілюстрація стає дієвим інструментом інформаційного фронту і невід'ємною складовою національного супротиву. В цифровому інформаційному середовищі візуальні образи виявляються потужним мотивуючим елементом, зброєю проти ворожої пропаганди, фейкових повідомлень, залякування та емоційного пресингу. В умовах воєнних реалій сьогодення українські художники виявили надзвичайну звитяжність у створенні унікальної метафоричної мови, модерних візуальних наративів і символів, що на культурно-соціальному рівні сприяють ефективній комунікації у вітчизняному і міжнародних контекстах.

Мета статті полягає в аналізі специфіки і чинників розвитку цифрової ілюстрації під час повномасштабного російського вторгнення на територію України, її концептуальних особливостей та стилістичних прийомів в системі побудови художніх образів.

Матеріали і методи. Дослідження спирається на комплексний підхід, що зумовив використання загальнонаукового системно-аналітичного методу для ґрунтовного вивчення сутності цифрової ілюстрації воєнної тематики. Застосовано компаративний метод для встановлення подібних та відмінних рис між досліджуваними об'єктами графічного мистецтва та їх складовими, що дозволило виявити новачі в обраній проблематиці. Також, використано образно-стилістичний і компози-

ційно-конструктивний методи для виявлення стильових ознак, художніх засобів, технік та особливостей в авторських підходах художників-ілюстраторів.

Досягнення в системі графічного мистецтва, зокрема, трансформації у розвитку сучасної української ілюстрації, книговидавництва, аспекти впливу цифрових технологій на образотворчість, викликають сталий інтерес мистецтвознавців. Попри розгляд у наукових дослідженнях проблем книжкової ілюстрації – Л. Давиденко, Н. Жукова, Ю. Кадоркіна, О. Лагутенко, О. Ламонова, О. Мельник, М. Токар, цифрових технологій у проектуванні зображень – А. Дубрівна, М. Єфімова, Я. Лью, С. Соїлючічек, О.Ф. Онайву, В. Радущинська В. Чернявський, К. Чернявський та інших, осмислення воєнної тематики в цифровій ілюстрації залишається не висвітленим.

Результати. Задачі сучасної ілюстрації носять багатовекторний характер, виходячи за межі загально усталених платформ для її існування, зокрема книги. Ілюстрація завжди була пов'язана із сюжетом літературного твору, або інформацією, що вона супроводжувала, однак, сьогодні зазнає інтенсивного розвитку та набуває різноманітних форм вираження за рахунок новітніх суспільних запитів і зазнаючи впливу сучасних технологій [1]. Інформаційні технології набули вагомого значення в системі проектуванні ілюстрації, впроваджуючи нові підходи у процес її створення. Ілюстрація, що довготривалий час асоціювалася саме з книгою, видавничою діяльністю, сьогодні набуває особливо виокремленого статусу картини, самостійно існуючого в інформаційному просторі, що не супроводжує наративи, а є повноцінним уособленням візуального наративу. Дедалі більшого розвитку набуває графіка, що розміщується у віртуальному середовищі. Початок ХХІ ст. ознаменувався активним впровадженням інформаційних технологій у творчу діяльність художника, що пояснюється

доступністю комп'ютерного обладнання, графічного програмного забезпечення і активною інтеграцією мережі Інтернет у всі сфери життя сучасної людини. Цифрове мистецтво кинуло виклик традиційним уявленням про мистецтво та роль художника [2]. Поява цифрових інструментів в художньому арсеналі митця, розмиває межу між художником і глядачем, оскільки аудиторія тепер може більш активно взаємодіяти з твором мистецтва способами, які раніше були неможливими, що приводить до надзвичайної популярності цифрових творів образотворчого мистецтва, зокрема цифрової ілюстрації.

Так, базуючись на потужному фундаменті надбань образотворчого мистецтва, поєднуючи академічні методи з новітніми розробками у галузі цифрового виробництва, формується нова стилістика сучасної ілюстрації, що генерує нову систему художніх образів. Однією з визначальних характеристик цифрових художніх засобів є універсальність і здатність інтегрувати різні форми традиційного мистецтва в цифрову сферу, що породжує унікальні форми [3]. Цифрова ілюстрація може бути виконана виключно за допомогою цифрових графічних редакторів (Photoshop, Illustrator, Procreate тощо). Такі зображення характеризуються кольоровою виразністю, мають ефектний вигляд, однак, арсенал основних інструментів редакторів часто сприяє втраті унікального стилю художника, що є певною проблемою [4]. Варто підкреслити, ілюстрація як самостійний візуальний продукт повинна мати чіткі недвозначні інформаційні меседжі, адекватний дизайн, що відповідатиме запитам і смакам цільової аудиторії, а також мати впізнаваний оригінальний стиль, що приверне увагу глядачів. Ілюстрація в контексті просування наративів часто використовується як засіб привертання уваги споживачів інформації до гострих соціальних, політичних і культурних проблем. Однак, більш важливою метою ілюстрації, зокрема цифрової, є створення художнього образу, що поєднує естетичну форму і комунікативну задачу.

Сьогодні збройні сили і народ України чинять потужний супротив повномасштаб-

ній російській агресії. Разом з цим, варто підкреслити наявність довготривалого руйнівного інформаційного тиску на українське суспільство упродовж останніх десятиліть. Запити сучасного користувача характеризуються надзвичайною активністю і тяжіють до споживання мультифункціонального електронного контенту, вагомою частиною якого є 2D та 3D зображення, анімація, інтерактивні зображення, відео, VR ілюстрація тощо [5]. Тому, розуміння активності ворожого впливу в інформаційному середовищі стимулює митців до свідомого протистояння. В цьому контексті цифрова ілюстрація набуває особливого місця в культурно-мистецькому просторі України і отримує статус художньої інформаційної зброї.

Зазначимо, в осмисленні українськими ілюстраторами воєнних подій сформувалися певні тематичні спрямування. Перше, що варто виокремити – це хроніки війни, де сюжет має репортажний характер, фіксуючи конкретні факти, ситуації, що вплинули на емоційний стан художника. Часто такі ілюстрації складаються у серії, стають особливою формою щоденника. Доречно виділити твори С. Майдукова, що ілюструють сторінки відомих світових видань – *Zeit*, *The Guardian*, *The New Yorker*. Він з перших днів війни малює те, що відбувається навколо нього, розповідаючи у такий спосіб великій кількості людей по всьому світу, що відбувається в Україні, з якими викликами стикаються звичайні українці через напад країни агресорки, пишучи своєрідний візуальний літопис [6]. Художниця і письменниця Г. Олійко створює зворушливі історії на своїй Інстаграм-сторінці. Засобами дитячої ілюстрації показує випробовування через які проходять українські діти і їх батьки, що вимушено покинули свої домівки. Біль і шок від того, що довелося залишити, все те, що любили, від довгої дороги на захід, що долали біженці у пошуках прихистку, відбилась в роботах М. Кінович. Знаходячись за межами України, Ю. Тверітіна пише щоденник війни спираючись на розповіді рідних і друзів, з якими знаходилася на постійному зв'язку. Ці зображення справляють враження колористичного вибуху і мають

дивовижний ефект присутності, вони дуже виразні й динамічні, ніби авторка безпосередньо знаходилася в центрі події, де все навколо вирує і пульсує (рис. 1).

Наступною важливою темою, що вийшла з попередньої є не тільки фіксація, а переосмислення події і вияв ставлення до неї митця у формі образотворчої рефлексії. Доцільно акцентувати на доробку О. Вілсон, яка свої сильні переживання виявила у великій серії воєнних ілюстрацій, де особливо місце займають портрети жертв війни, створенні на прохання їх близьких, що супроводжуються трагічними історіями про їх загибель. М. Фоя, авторка відомої обкладинки квітневого номеру *The Guardian Weekly*, після повномасштабного російського нападу доку-

ментує жахи війни, висловлюючи презирство до ганебних і огидних вчинків окупантів [7]. Характер ілюстрацій О. Драчківської, до війни сповнених радістю, сонцем і теплом, повністю змінила воєнна реальність. Художниця всю свою творчу потугу спрямовує на емоційне осмислення подій останніх місяців російсько-української війни (рис. 2).

Особливе місце в цифровій ілюстрації воєнного часу займає героїчна тематика, що ушляхлює звитягу і подвиги українських воїнів-захисників і надихає на героїчний супротив. Б. Грох створив найбільш впізнавану ілюстрацію – «Русській воєнний корабель, іди...!», що присвячена обороні о. Зміїний. Ілюстрація стала переможницею конкурсу від Укрпошти і символом боротьби з російськими загарбни-

Рис. 1. Приклади цифрової ілюстрації тематичного спрямування «Хроніки війни»: а – Ю. Тверітіна «48th day of War Diary»; б – С. Майдуков «24 листопада: Вода»; в – Г. Олійко «Refugees»

Рис. 2. Приклади цифрової ілюстрації як форми образотворчої рефлексії на подію: а – О. Драчківська «Save animals»; б – О. Вілсон «Ізюм»; в – М. Фоя «The nightmare of Mariupol»

ками. З початку гібридної російської агресії і упродовж повномасштабного вторгнення, дизайнер і художник А. Єрмоленко створює великі серії ілюстрацій та плакатів, розробляє шеврони для підрозділів ЗСУ, вважаючи свою творчість важливою зброєю в інформаційному просторі [8]. Митець майстерно грає з метафорами, пропонує новий погляд на визначні постаті, зокрема Т. Шевченка, С. Бандери, Н. Махна, презентує альтернативне бачення розвитку української культури. У творчому доробку Anta Frigeap фантастичні та казкові ілюстрації, комікси, однак війна змінила систему художніх образів мисткині. Її ілюстрації сповнені захопленням від мужності і самовідданості військових, поваги до їх звитязної праці, що боронить світ від ошалілої кривавої орди (рис. 3).

Значного розповсюдження в цифровій ілюстрації набула гумористична тематика. Дійсно, гумор як засіб адаптації до кризової ситуації доволі ефективний. Він допомагає знизити пресинг оточуючого середовища, сприяє відновленню емоційного ресурсу і оптимізації психофізіологічного стану. Вже через тиждень після повномасштабного вторгнення російської армії в Україну художниця Аліса Ужасная виклала у власному блозі ілюстрацію, де зобразила українських захисників у вигляді котиків, виявляючи у такій добрий гумористичний спосіб своє захоплення їх хоробрістю, неймовірною стійкістю і профе-

сіоналізмом. Ця перша ілюстрація стала першою із великої її серії, присвячених відважним українцям, які кожен на власному місці боронить свою державу – «Волонтери Котики», «Комунальні Котики», «Авіакотики», «Медкотики», «ДСНС Котики», «ТРО Котики» інше. Фронтменом гротеску в цифровій військовій ілюстрації варто вважати М. Паленка. Він, маючи критичне ставлення до поняття «культурний фронт», бо, на думку митця, фронтом може бути тільки місце реальних воєнних дій, вбачає у сучасній цифровій ілюстрації утилітарну і функціональну задачу, особливо під час війни, що полягає у донесенні в невербальній універсальній формі художніх образів, необхідних меседжів до глядача [9]. М. Мошковський, автор влучних саркастичних цифрових артів, ще до початку повномасштабного російського вторгнення розпочав серію ілюстрацій із тваринами – «тотемні тваринки супротиву» [10]. Героями цифрових творів виступають водночас дотепні і грізні тварини: «Їжачок зібрав сили в кулачок», «Горобчик-русофобчик», «Ворона з тероборони», «Сноти роблять з русні двохсотих», «Бобер ворога роздер», «Киця ворогу помститься» та інші, які уособлюють в собі помічників українського воїнства. Кожна ілюстрація містить заклики: «дочавлю всю русню», «як не спалю, то заклюю», «фарш-гуляш, додому марш», «палай, вражина, вдоброю Україну», що мають піднімати патріотичний дух і під-

Рис. 3. Приклади цифрової ілюстрації героїчної тематики: а – Б. Грох «Russian Warship»; б – А. Єрмоленко «Всі на захист Києва!»; в – Anta Frigeap «Гаряча зустріч»

тримувати засобами гумору перевантажену тиском воєнних випробувань і викликів психіку воїнів і цивільного населення (Рис. 4).

Аналіз специфіки розвитку цифрової ілюстрації під час повномасштабного російського вторгнення, виявив певні стилістичні прийоми в системі побудови художніх образів, а саме: використання узагальнення форми і обмеження кольорової палітри, нівелювання об'єму, що доречно у передачі складних ідей, з метою зробити їх більш доступними для сприйняття (Антон Або, О. Драчковська, Н. Мікеладзе, М. Мошковський, Г. Олійко, А. Ужасная, Я. Яцуба); використання стилістики коміксів, зокрема манга, і анімації Pixar, що містить особливі пропорції, яскраві кольори і динамічні композиції (Anta Frirean, М. Ланюк, Т. Корнійчук, М. Соломенникова, Ю. Тверітіна, А. Ужасная); використання фотореалізму, а саме, методів ретушування і текстурування як способу створення зображень з максимальною подібністю до реального світу (Д. Галико, А. Пономаренко, А. Шостко); використання підходу, що імітує художні традиційні техніки та прийоми (мазки і штрихування) (Б. Грох, С. Майдуков, М. Паленко, Р. Рубан, Ю. Волянук, О. Шатохін); використання поєднання реальних об'єктів з уявними (О. Вілсон, V. Раюло, Ю. Тверітіна). Такий великий спектр прийомів та їх комбінацій сприяє надзвичайно високому рівню художньої виразності в цифрових ілюстраціях українських художників і трансляції необхідних візуальних наративів.

Висновки. Отже, дослідження особливостей розвитку цифрової ілюстрації під час повномасштабного російського вторгнення на територію України виявило її концептуальні особливості, що полягають у наявності певних тематичних векторів за якими митці реалізують свої творчі праці, а саме: фіксування хроніки війни; образотворче переосмислення певних подій; уславлення героїв і героїчних вчинків; глузування над ворогом, іронічність. Для реалізації авторських концепцій ілюстратори найчастіше використовують такі стилістичні прийоми, як спрощення форм і кольорової палітри, стилістику коміксів і анімації, фотореалізм, імітацію художніх традиційні техніки та поєднання реальних об'єктів з уявними. Підкреслено, що українські художники, проникливо відчуваючи виклики і випробування через які проходить українське суспільство під час російсько-української війни, шляхом образотворчості розкривають його запити і висвітлюють внутрішні процеси. Дійсно, цифрові форми образотворчого мистецтва, зокрема ілюстрація, стають більш уживаними і цінними, мають потенціал кардинально змінити спосіб творення мистецьких об'єктів та переглянути досвід мистецтва. Постійний розвиток цифрових технологій і зростання популярності цифрового мистецтва зумовило використання цифрової ілюстрації в багатьох галузях, від реклами та маркетингу, і до дизайну відеоігор та анімації. Тому, цифрова ілюстрація виявилася найбільш потужною формою вираження творчих

Рис. 4. Приклади гумористичної цифрової ілюстрації: а – Аліса Ужасная «ЗСУ котики»; б – М. Паленко «Ілля в вову насцяв»; в – М. Мошковський «Ворона з тероборони»

рефлексій українськими художниками для потенціал в системі побудови художніх образів, за рахунок особливих стилістичних приросійсько-української війни, і має великий йомів і технічних можливостей.

Література:

1. Дубрівна, А. П., Крижанівська К. О. Художньо-образні засади digital-мистецтва в сучасній ілюстрації. *Технології та дизайн*. 2020. № 3 (36). С. 1–11.
2. Cherniyavskiy, V., Dubrivna, A., Cherniyavskiy, K., Galchynska, O., & Bilozub, L. Digital art as new modern global trend in socio-cultural space of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. 11(60). P. 150–155.
3. Liu, Y. On Computer Digital Illustration Design. *Journal of Physics*. 2019. Volume 1302. Issue 2. P. 1–5.
4. Onaiwu, O. Types, Characteristics and Importance of Illustration. *Awka Journal of Fine and Applied Arts*. 2022. Vol. 8. P. 1–12.
5. Soyulucicek, S. Looking through the Sphere; Illustration in virtual reality. *Global Journal of Design Art and Education*. 2019. 9(1). P. 22–28.
6. Leben in der Ukraine: Tagebuch aus Kiew. *Zeit Magazin*: веб-сайт. URL: <https://www.zeit.de/zeit-magazin/leben/2022-05/leben-ukraine-krieg-kiew-tagebuch> (дата звернення: 23.04.2023).
7. The nightmare of Mariupol: Inside the 1 April Guardian Weekly. *The Guardian*: веб-сайт. URL: <https://www.theguardian.com/news/2022/mar/30/the-nightmare-of-mariupol-inside-the-1-april-guardian-weekly> (дата звернення: 26.04.2023).
8. Андрій Єрмоленко, художник, автор антиросійських «футбольних» плакатів. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2478087-andrij-ermolenko-ukrainskij-hudoznik-avtor-antirosijskih-futbolnih-plakativ.html> (дата звернення: 30.04.2023).
9. Достоевський та Єсенін повністю зрівнялися зі Сталіном та Берією. Максим Паленко. *Суспільне Культура*: веб-сайт. URL: https://youtu.be/ouv_HfRtJkQ (дата звернення: 30.04.2023).
10. Moshkovsky_art. *Instagram*: веб-сайт. URL: https://www.instagram.com/moshkovsky_art/ (дата звернення: 02.05.2023).

References:

1. Dubrivna, A. P., Kryzhanivska K. O. (2020). Khudozhno-obrazni zasady digital-mystetstva v suchasni iliustratsii. *Tekhnologii ta dyzain*. № 3 (36). pp. 1–11 [in Ukrainian].
2. Cherniyavskiy, V., Dubrivna, A., Cherniyavskiy, K., Galchynska, O., & Bilozub, L. (2022). Digital art as new modern global trend in socio-cultural space of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 11(60). pp. 150–155 [in English].
3. Liu, Y. (2019). On Computer Digital Illustration Design. *Journal of Physics*. Volume 1302. Issue 2. pp. 1–5 [in English].
4. Onaiwu, O. (2022). Types, Characteristics and Importance of Illustration. *Awka Journal of Fine and Applied Arts*. Vol. 8. pp. 1–12 [in English].
5. Soyulucicek, S. (2019). Looking through the Sphere; Illustration in virtual reality. *Global Journal of Design Art and Education*. № 9(1). pp. 22–28 [in English].
6. Leben in der Ukraine: Tagebuch aus Kiew. *Zeit Magazin*. (April, 2023). Retrieved from: <https://www.zeit.de/zeit-magazin/leben/2022-05/leben-ukraine-krieg-kiew-tagebuch> [in German].
7. The nightmare of Mariupol: Inside the 1 April Guardian Weekly. *The Guardian*. (April, 2023). Retrieved from: <https://www.theguardian.com/news/2022/mar/30/the-nightmare-of-mariupol-inside-the-1-april-guardian-weekly> [in English].
8. Andrii Yermolenko, khudozhnyk, avtor antyrosiiskyykh “futbolnykh” plakativ. *Ukrinform*. (April, 2023). Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2478087-andrij-ermolenko-ukrainskij-hudoznik-avtor-antirosijskih-futbolnih-plakativ.html> [in Ukrainian].
9. Dostoievskiy ta Yesenin povnistiu zrivnialysia zi Stalinom ta Beriieiu – Maksym Palenko. *Suspilne Kultura*. (April, 2023). Retrieved from: https://youtu.be/ouv_HfRtJkQ [in Ukrainian].
10. Moshkovsky_art. *Instagram*. (May, 2023). Retrieved from: https://www.instagram.com/moshkovsky_art/ [in English].